

Biografi över Maja Ekelöf fångar också tidsandan

Nina van den Brinks omfattande biografi över arbetarförfattaren Maja Ekelöf *Jag har torkat nog många golv* ökar förståelsen för Ekelöfs egen bok, *Rapport från en skurhink*, och varför hon behövde skriva den. Henrik Schedin har läst båda och ser att också biografien kom i rättan tid, när Sveriges klassklyftor återigen ökar och vi behöver påminnas om vad fattigdom innebär.

Under våren läste jag Maja Ekelöfs *Rapport från en skurhink* för första gången och under läsningen fick jag reda på att **Nina van den Brinks** omfattande biografi över arbetarförfattaren, *Jag har torkat nog många golv* (Norstedts) skulle ges ut. Då var det lika bra att fortsätta med den. Den skildrar mycket bra att vara fast i ett yrke och en livssituation på grund av fattigdom samtidigt som en vilja till så mycket mer är ständigt närvarande.

***Rapport från en skurhink* gavs ut 1970** då förlaget Rabén och Sjögren annonserade en manustävling för en politisk roman. Ekelöf blev övertygad av sina vänner att skicka in något, och det slutade med att hon renskrev sina dagboksanteckningar om vad hon tyckte om världsläget, om litteraturen hon läste och om jobben. Då hon inte själv hade någon skrivmaskin tvingades hon gå till jobbet ännu tidigare för att renskriva i smyg på tjänstemännens skrivmaskiner, på papper hon fiskat upp ur papperskorgen, för att sedan städa klart kontoret innan de kom. Hon vann och det blev stor uppståndelse innan ens boken blev utgiven.

Biografien gör Maja Ekelöfs idoga slitande för att få ihop hushållskassan som ensamstående mamma till fem barn på 1960-talet tydligt. Alltid flera jobb: städning, tidningsbud, diskning på bageri, kassan på Folkets park, hon slet

verkligen. Hon plockade bär och svamp för att få vardagslyx, och stickade och virkade för att inte barnen skulle frysa.

Jag kommer att tänka på Beverly Skeggs teori om viljan att bli respektabel bland arbetarklassen. För att upprätthålla en värdighet blir det extra viktigt att inte se fattig ut, och därmed motverka att bli misstänkliggjord. Ekelöf verkar ha slitit som ett djur bara för att slippa behöva be om hjälp och för att hennes barn och hon själv skulle bli respekterade. Självrespekten var djupt rotad i att överheten inte skulle hitta något fel hos henne. Så även om hennes debut inte enbart handlar om livet som städerska är hennes erfarenheter dränkta i såpvatten.

De första två delarna av biografien, som skildrar hennes liv innan boken gavs ut, är också en slags handbok i överlevnad, det är fascinerande att hon orkade med och hennes finurlighet att få ihop det är imponerande. Men det finns också få val i nöden. Det är givetvis också sorgligt att Maja Ekelöf blev tvingad att ha tre till fem jobb för att överleva fattigdomen i ett välfärdsland. Dessutom i Karlskoga i skuggan av Bofors, en av Sveriges stora exportfabriker som fyllde direktörernas och statens bankvalv.

När hennes son blev inlagd på sjukhus i Örebro i några dygn, låste hon in sig på en toalett för att sova om natten då hon inte hade råd med hotell och ville vara nära. Att vara ledig från jobben fick stora konsekvenser, även om vården nyligen hade blivit gratis. Inkomstbortfall, mat och bussbiljett mellan Karlskoga och Örebro kostade. Till slut uppmärksammades hon av en av städerskorna som såg till att hon fick några städpass på sjukhuset för att kunna vara kvar hos sonen. Hon kunde aldrig ta ledigt, inte ens när hon blev tvingad. En hjärtskärande situation, men också en fin solidaritetshandling av den uppmärksamma städerskan.

Efter boksuccén blev det enklare med ekonomin då hon kunde betala av lån, hon kunde också avsäga sig vissa uppdrag och

anställningar. Men samtidigt led hon av att känna sig utanför de kulturella kretsar hon hade hamnat i. Hon tyckte aldrig hon räckte till eller var bra nog, hon gick ju bara på känsla.

Det är ett fascinerande levnadsöde, en tvättäkta askungesaga, något som ofta påpekades i pressen. Den fattiga städerskan debuterade sent i livet och det blev en succé. Hon blev intervjuad i de flesta tidningar och inbjuden att delta på solidaritetsmöten och i de fina kulturella rummen. Förvåningen kring att även en äldre kvinna som jobbade som städare var kapabel att skriva och ha en röst var något hon fick bemöta i hela sitt liv. Lite konstigt kan tyckas i ett land som redan hade framgångsrika arbetarförfattare, men de var å andra sidan främst män som hade debuterat som unga förmågor.

En av reaktionerna kom i bokform från den populära kåsören **Kar De Mumma**, som visserligen uttryckte sig nedlåtande kring hennes ålder, men uppskattade boken nog för att skriva ett svar på Ekelöfs bok som han döpte till *Rapport från en ishink*. Han ville skildra motsatsen till arbetarnas slit och i stället beskriva det goda livet. En rolig liten bok, skriven med en krönikörs uppsluppna ton om industrialister och fina familjer på Östermalm. Ibland blir till och med lite lite samhällskritisk när den raljerar över skatteflyktingar och fint folks konstiga vanor. Troligtvis var den också ett provokativt svar på den röda och radikala tiden och den ironiska och raljerande tonen upprörde säkert många, men då jag själv uppskattar flams gillade jag den.

Trots den sena debuten kom inte Ekelöfs texter som en blixtnedfall från klar himmel. Hon hade i själva verket skrivit insändare och fått texter och noveller publicerade i flera tidningar och tidskrifter. Under 60-talet ökade folkbildningen och utbildning på studieförbund blev mer tillgänglig, och Ekelöf tog sin chans. Hon beskriver i sina dagböcker glädjen i att få lära sig och hennes lärare uppmuntrade hennes skrivande. I skolbänken öppnades nya världar för den blivande författaren och hon verkade läsa och skriva konstant mellan arbetspassen.

Maja Ekelöfs iver att få bilda sig och uttrycka sig är fascinerande, Nina van den Brink beskriver det som "en känsla av brådska" över att något måste göras. En brådska som känns i varje ord hon skrev. Den amerikanska författaren **Charles Bukowski** har beskrivit något som kliade i honom, och om han inte kliade den nerven framför sin skrivmaskin gick det inte att uthärda. Jag tror att Maja Ekelöf inte bara hade ont i ryggen och ömmande händer från dåliga arbetsförhållanden utan också led av samma kliande nerv.

Nina van der Brinks biografi belyser så klart Maja Ekelöf själv, men framför allt lyckas den fånga tidsandan under 60- och 70-talet. Vad som ledde fram till 68-rörelsen och hur den utvecklades. Ekelöf själv var i allra högsta grad en del av detta och hennes *Rapport från en skurhink* är ett bra exempel på tidens engagemang och vurm för samhällskritik och ställningstaganden.

Engagemanget för Vietnam i FNL-gruppen var vanligt och nästintill obligatoriskt inom vänstern, i alla fall bland ungdomar. Ekelöf var en trofast anhängare av FNL-gruppen och skrev insändare och skramlade bössan på ledig tid vid Centralplan i Karlskoga och klagade på sina jämnårigas brist på engagemang. Hon beklagade sig att hon inte var teoretiker och skolad agitator som sin förebild Sara Lidman, i stället gick Ekelöf på känsla. En känsla som ledde henne mot den internationella solidariteten och gemenskapen med de arbetare som slet ut sig för att leva i fattigdom. Och en känsla som uppriktigt brann.

Hon gled med i samhällsströmningarna, ett barn av sina barns tid med ett starkt patos och en trogen idealist. Hennes andra bok, *Brev*, behandlade intagna på fängelser och bestod av hennes brevväxling med bedragaren **Tony Rosendahl**. Ungefär samtidigt kom **Hasse Alfredssons** och **Tage Danielssons** film *Släpp fångarna loss det vår* och den fängslade Svarta pantrarna-medlemmen **George Jacksons** bok om fängselivet gavs också ut på svenska. Rosendahl rymde strax innan boksläppet av

Brev, vilket gjorde den kontroversiell men ökade försäljningssiffrorna.

Med tiden blev Maja Ekelöf mer politisk och tog ställning för KFLM-r vid valet 1973 även om hon aldrig blev medlem, och sedan engagerad i miljörörelsen. Hon tycktes aldrig sluta brinna för samtidsfrågorna.

Maja Ekelöf hade nog fortsatt förfäras över vår samtid. Världen har inte förändrats så mycket sedan *Rapport från en skurhink* först publicerades. Indokina har bytts ut mot Afghanistan och Ukraina, de rika är fortfarande rika, samhällsklyftorna ökar ännu mer och fattigdomen består ute i världen.

Det är kanske inte då heller så konstigt att arbetarlitteratur har fått ett uppsving igen. Bara de senaste två åren har en lång rad arbetarlitteratur publicerats på svenska förlag, **Anders Teglund**s *Cykelbudet* (Teg publishing), **Wanda Bendjelloul** *Dalen Glitter* (Weyler förlag) och **Alice Dagostars** *Göra mig förtjänt* (Albert Bonniers förlag) för att nämna några. Behovet av att reagera på sin samtid med det skrivna ordet finns fortfarande.

Nina van den Brinks biografi berikar Ekelöfs egen bok och ökar förståelsen för varför hon behövde skriva den. Jag tror faktiskt inte jag skulle uppskatta *Rapport från en skurhink* lika mycket utan van den Brink. Ekelöfs liv är värt att berätta om och det var väl därför hennes bok också blev en succé. Biografen kom också i rättan tid, när Sveriges klassklyftor återigen ökar och vi behöver påminnas om vad fattigdom innebär.

Trots bristande hälsa slutade Maja Ekelöf på topp med att vinna det nyinstiftade Ivar-Lo Johansson-priset 1987 och fick då träffa sin idol som priset är uppkallat efter. Två år senare dog hon hemma på Solvargsvägen efter ett liv kantat av slit men också politik och skrivande. Hon kanske inte bara

skrev om att städa, men varför skulle hon göra det? Hon ville ta sig bort från skurvatten, ryggont och nariga händer, och hon reagerade på orättvisorna som hon upplevde så påtagligt och med så mycket känsla. Det var det hon behövde skriva om och visa för sin omvärld att även städande kvinnor har ett intellekt och en röst värd att lyssna på.

Henrik Schedin

